

О. В. Петришин, Вищий державний навчальний заклад України „Українська медична стоматологічна академія”

СУЧАСНІ МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ВИВЧЕННЯ ПРОБЛЕМИ ПРОФЕСІЙНО-ПРИКЛАДНОЇ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ЛІКАРІВ

Петришин О. В.

Сучасні методологічні підходи вивчення проблеми професійно-прикладної фізичної підготовки майбутніх лікарів

У статті обґрунтовано необхідність упровадження професійно-прикладної фізичної підготовки та вплив засобів фізичної культури на професійно необхідні якості студентів вищих медичних навчальних закладів.

Визначені професійно значущі риси характеру і фізичні якості працівників медичних закладів. визначенні стану проблеми професійно-прикладної фізичної підготовки студентів вищих медичних закладів у теорії і практиці вітчизняної та зарубіжної вищої медичної освіти; досліджено практику професійно-прикладної фізичної підготовки як основу формування готовності майбутніх лікарів до трудової діяльності; обґрунтовано сучасні методологічні підходи вивчення проблеми професійно-прикладної фізичної підготовки майбутніх лікарів.

Ключові слова: професійно-прикладна фізична підготовка, чинники, навчальний процес, професійна діяльність.

Петришин О. В.

Современные методологические подходы изучения проблемы профессионально прикладной физической подготовки будущих врачей

В статье обосновано необходимость внедрения профессионально прикладной физической подготовки и влияние средств физической культуры на профессионально необходимые качества студентов высших медицинских учебных заведений.

Определены профессионально значимые черты характера и физические качества работников медицинских заведений; определены состояния проблемы профессионально прикладной физической подготовки студентов высших медицинских заведений в теории и практике отечественного и зарубежного высшего медицинского образования; исследована практика профессионально прикладной физической подготовки как основа формирования готовности будущих врачей к трудовой деятельности;

обґрунтовано сучасні методологічні підходи до вивчення проблеми професійно-прикладної фізичної підготовки майбутніх лікарів.

Ключові слова: професійно-прикладна фізична підготовка, фактори, навчальний процес, професійна діяльність.

Високий рівень сучасної техніки і технологій, постійне підвищення інтенсивності людської діяльності потребує відповідної підготовленості самої людини. Багатьма науковцями і фахівцями (Т. Ю. Круцевич, 2008; О. О. Яременко, О. Д. Дубогай, 2005; О. В. Церковна, 2007) піднімалося питання про необхідність застосування заходів для зростання не тільки професійних знань, але й комплексної психофізичної готовності до майбутньої трудової діяльності.

Ю. М. Шкретій, 2000; В. С. Ашанін, 2007 стверджують, що психофізична професійна готовність майбутніх фахівців характеризується інтегративним станом особистості, що поєднує оптимальну систему потреб, мотивів і здатностей, знань, умінь, навичок, основа що становить професійні якості фахівця і його відношення до професійної діяльності. Обсяг засвоєння інформації, який щорічно збільшується, потребує від студентів великої психофізичної напруги. Така трансформація характеру діяльності не може не відобразитися на особливостях адаптаційних процесів і відповідно стані здоров'я майбутнього фахівця. Результати досліджень свідчать про невідповідність психофізичних якостей випускників ВНЗ сучасним вимогам професійної діяльності. Така ситуація обумовлена відсутністю науково обґрунтованих технологій у сфері фізичного виховання студентів, а розробки, що мають місце, в більшості випадків не враховують у комплексі специфіку майбутньої професійної діяльності.

Щодо проблеми комплексного формування професійної психофізичної компетентності студентів у процесі фізичного виховання то вона практично не відображена у спеціальній літературі. Тому вивчення цієї проблеми, яка забезпечує необхідний рівень адаптації, зміцнення здоров'я і розвиток

професійної психофізичної компетентності студентів, є своєчасним і актуальним [4, с. 12].

Профілактикою негативного впливу технізації праці і побуту на організм людини займаються фахівці різного профілю, в тому числі фахівці фізичної культури. Під час підготовки молоді до сучасних видів праці важливо використовувати вже перевірений досвід спрямованого застосування засобів фізичної культури і спорту для підвищення функціональних здібностей, які необхідні в професійній діяльності.

У 1963 р. уперше до програм фізичного виховання студентів вузів було включено професійно-прикладну фізичну підготовку (ППФП) студентів. ППФП була рекомендована до програм фізичного виховання лише тих вищих навчальних закладів і факультетів, де ППФП була органічною частиною майбутньої професії студента. Наприклад, ППФП курсантів військових закладів завжди була органічно пов'язана з певними військовими спеціальностями (льотчики, космонавти, прикордонники, десантники та ін.). Але ППФП має місце при підготовці фахівців за деякими цивільними спеціальностями. Виникла увага до психології формування професіонального інтересу [5, с. 15].

Необхідність психофізичної підготовки до майбутньої професійної діяльності пов'язано з впливом сучасної технізації праці і побуту на життєдіяльність людини, а також зі зміною функціональної ролі людини у сучасному виробничому процесі та іншими чинниками.

Цілий ряд дослідників [1, с. 4 – 3; 3, с. 12 – 15] відзначають, що серед працівників різних галузей спостерігається знижений рівень «динамічного здоров'я», висока захворюваність, раннє професійне зношування, недостатня професійна надійність, що є причиною виробничого травматизму, яке може приносити великі соціальні нещастя.

Автори багатьох досліджень, здійснених останніми роками Раєвський Р. Г., Філінков В. І., Канішевський С. М., Халайджі С. В., Макаров Р. Н. визначають, що забезпечення фізичної дієздатності і надійності фахівців, які працюють у різних сферах народного господарства, найбільше

досягається в процесі спеціального професійно спрямованого використання засобів фізичної культури, що одержало назву професійно-прикладної фізичної підготовки [2, с. 32].

Проте, аналіз практики засвідчує, що така підготовка майбутніх фахівців недостатньо здійснюється як на етапі дипломної освіти, так і в період наступної виробничої діяльності. Основною причиною цього є відсутність науково обґрунтованого системного підходу до ППФП і методики її практичного здійснення з урахуванням напрямків підготовки фахівців.

Така ситуація зумовлює актуальність наукового обґрунтування і впровадження спрямованої професійно-прикладної підготовки студентів у вищих навчальних закладах, тобто, коли закладається фундамент професійної дієздатності [6, с. 17].

Основною метою даної статті є визначення особистої і соціально-економічної необхідності спеціальної психофізичної підготовки фахівців до праці у сучасних умовах і медичних працівників, зокрема.

Аналіз наукових досліджень з професійно-прикладної фізичної підготовки студентів, досвід педагогічної роботи у медичному ВУЗі, а також педагогічного спостереження за навчальним процесом, дозволяють констатувати, що сучасна професійно-фізична підготовка спеціалістів у навчальних закладах III – IV рівня акредитації не задовільняє належною мірою сучасні вимоги до фізичної підготовки, пов'язані з їх майбутньою професійною діяльністю медичного працівника. Основною причиною цього є відсутність науково обґрунтованого системного подання ППФП і методики її практичного здійснення за професійним спрямуванням.

Формування мети статті, постановка завдань, зумовило звернення до історичної довідки про спрямоване використання фізичних вправ для підготовки людини до праці і лікаря, зокрема.

Дослідженнями було встановлено, що в процесі ППФП добре формується комплекс психофізичних здібностей і вмінь, які необхідні фахівцю в його професійній діяльності.

У теорії фізичного виховання ППФП підрозділяється на загальну й спеціальну. Спеціальна ППФП застосовуються тільки там, де це можливо. Але донині розробка спеціальної ППФП залишається незавершеною через проблеми, пов'язані зі складністю диференціювати ППФП для значної кількості професій [10, с. 275 – 278].

Аналіз згаданих навчальних програм, а також методичних рекомендацій дає змогу вважати, що на кафедрах фізичного виховання були застосовані нові чинники інтенсифікації навчання (посилення мотивації, розширення інформаційного змісту занять, активізації процесу навчання, удосконаленню процесу навчання, розвиток прикладних навичок тощо). Отже, функціонально поєднувалися особисті інтереси студентів із професійними інтересами, а також із загальними потребами суспільства.

Метою нашого дослідження є визначення чинників, що впливають на необхідність професійно-прикладної фізичної підготовки майбутніх фахівців до конкретної професійної діяльності.

Для студентів медичних навчальних закладів значимість ППФП у контексті гармонійного розвитку фізичних якостей значно зростає у зв'язку із особливостями навчальної діяльності та специфікою майбутньої професії лікаря.

У контексті реалізації змісту ППФП як складової програми з фізичного виховання, ми дійшли висновку, що на першому курсі ППФП студентів медичних вузів має носити адаптивний і загально розвиваючий характер.

На другому курсі ППФП спрямована на розвиток психофізичних якостей і вмінь, що дають змогу підвищити загальну і розумову працездатність студентів-медиків.

На третьому курсі студентів орієнтують на розвиток психофізичних якостей, вмінь для підтримки високої розумової працездатності у контексті секційних занять обраним видом спорту чи при реалізації самостійних занять фізичними вправами.

На четвертому курсі ППФП студентів медичних вузів розподіляють відповідно до кваліфікаційних характеристик і професіограм певних спеціальностей. Основну увагу приділяють тим психофізичним якостям, які є специфічними для певної спеціалізації.

На п'ятому курсі та в інтернатурі ППФП студентів деталізується відповідно до робочого місця. Зосереджується увага на розвитку у студентів умінь і навичок організації ППФП на майбутньому робочому місці у контексті виробничої практики [7].

Але для повного розуміння важливості поняття ППФП для медичного працівника, на нашу думку, слід визначити його компоненти, які відіграють суттєву роль у професійній діяльності.

Фізична (біологічна) складова фізичної культури передбачає здатність людини розвивати фізичну складову свого здоров'я; усвідомлення власної тілесності, як властивості особистості, вміння дослуховуватись до функціонування організму, його систем та органів і при перших ознаках відхилень від норми всіма можливими способами усувати їх. Для успішного виконання професійних обов'язків майбутньому лікарю потрібно мати достатній рівень розвитку всіх фізичних якостей, таких як: сила, витривалість, гнучкість, швидкість, спритність та прудкість. Як свідчать праці Г. Власова, О. Заплатіна, В. Мандрикова та на нашу думку, найважливішою серед фізичних якостей у професійній діяльності майбутнього лікаря є фізична витривалість, що передбачає низьку стомлюваність та високу працездатність [1]. Важливе значення також має координація рухів та м'язова чутливість майбутнього фахівця. Це пов'язано зі специфікою професійної діяльності лікаря:

– ненормований робочий день (нічні та позапланові чергування лікарів та медсестер);

– значні фізичні навантаження (складна робота працівників швидкої допомоги, лікарів МНС, сімейних та дільничних лікарів, медичних працівників в сільській місцевості, багатогодинні, виснажливі операції, які проводять

хірурги та їх асистенти, надання першої медичної допомоги, транспортування хворих чи потерпілих;

– точність рухів та м'язової координації (життєво важлива робота вертебрологів, анестезіологів, кардіо та нейрохірургів, акушерів, травматологів та ортопедів).

Психофізіологічна складова фізичної культури значною мірою залежить від функціонального стану головного мозку, вона характеризується рівнем і якістю мислення, розвитком уваги і пам'яті, мірою емоційної стійкості, розвитком вольових якостей. Як відомо, в медицині людський фактор має вирішальне значення, тому психофізіологічні особливості майбутнього лікаря, психофізіологічний самоаналіз, оптимізація функціональних станів, які проявляються в професійній діяльності, впливають на ефективність та якість його роботи, а це в свою чергу на здоров'я та життя пацієнтів. Крім цього, психофізіологічна складова сприяє розв'язанню завдань професійної спеціалізації та придатності до тої чи іншої сфери медичної діяльності, визначенню та формуванню важливих для виконання певної професійної діяльності індивідуально-психологічних якостей медичного працівника [9].

Важливість психофізіологічної складової фізичної культури лікаря обумовлена надмірними психофізіологічними та емоційними напруженнями, що пов'язані з особливостями роботи з хворими:

– робота в психіатричних лікарнях з хворими що є соціально небезпечними, агресивними, схильними до суїцидів та імпульсивних дій;

– робота в дитячих будинках, з недієздатними та інтелектуально недорозвинутими дітьми;

– робота з важкими хворими із хронічними хворобами (онкологічними, психіатричними, туберкульозними тощо);

– робота з наркологічними хворими та хворими на СНІД;

– робота у будинках пристарілих, закладах позбавлення волі, робота військових лікарів в умовах збройних конфліктів та ін.;

– постійною тривогою за свою фізичну безпеку [9].

Отже, актуальність ППФП студентів, за напрямом підготовки 7.110101 – „Лікувальна справа”, „Стоматологія”, 7.110104 – „Педіатрія”, обумовлюється місцем та роллю цих спеціальностей, високими темпами розвитку галузі, в якій працює або належить працювати фахівця, великою часткою особистого чинника в забезпеченні ефективності виробництва і підвищення продуктивності праці, а також високими вимогами до фізичної та психічної підготовленості працівників [5].

На нашу думку, це сприятиме більш ефективній виробничій діяльності, підвищенню загальної працездатності й поліпшенню стану здоров'я, особливо профілактики професійних захворювань. Тому курс ППФП студентів-медиків передбачає формування відповідних знань, умінь і навичок, необхідних у практичній діяльності фахівців [4]. Для медичних вузів основне завдання профільованого фізичного виховання полягає в тому, щоб студенти вже на стадії вступу до ВНЗ більш усвідомлено підходили до процесу фізичного виховання, виявляли більше самостійності і активності у процесі навчання.

Перспективи подальших досліджень ми вбачаємо у:

- визначенні стану проблеми професійно-прикладної фізичної підготовки студентів вищих медичних закладів у теорії і практиці вітчизняної та зарубіжної вищої медичної освіти;
- дослідженні практики професійно-прикладної фізичної підготовки як основи формування готовності майбутніх лікарів до трудової діяльності;
- обґрунтуванні сучасних методологічних підходів вивчення проблеми професійно-прикладної фізичної підготовки майбутніх лікарів.

Література

1. Власов Г. В. Фізичне виховання як основа професійного становлення фахівців медичних закладів / Г. В. Власов // Науковий журнал Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – Харків: ХОВНОКУ-ХДАДМ, 2010. – №1. – С. 29 – 32.

2. Стучинська Н. В. Психологічні засади організації особистісно орієнтованого навчання у медичному ВНЗ / Н. В. Стучинська // Педагогіка та психологія. – 2006. – № 2 (51). – С. 44 – 55.

3. Ляшенко О. І. Оцінювання успішності студентів при модульному вивченні фундаментальних дисциплін у медичному університеті. Перший досвід: помилки та досягнення / О. І. Ляшенко, Н. В. Стучинська // Педагогіка та психологія. – 2006. – № 4 (53). – С. 29 – 42.

4. Гончаров В. Д. Професійно-прикладна фізична підготовка студентів вузів: реальність і перспективи / В. Д. Гончаров, Б. Ф. Романов, В. Ф. Юкіш // Теорія і практика фізичної культури. – 1993. – № 7. – С. 12.

5. Зуєв С. М. Професійно-прикладна фізична підготовка : навч. посіб. / С. М. Зуєв. – М. : МГСУ, 1996. – 38 с.

6. Коровін С. С. Функції професійно-прикладної фізичної культури. / С. С. Коровін // Теорія і практика фізичної культури – 1997. – № 8. – С. 44.

7. Михайлов В. В. Фізичне виховання в медичному вузі : навч. посіб. / В. В. Михайлов, В. Б. Гаптен, М. М. Рижак. – М.: Центр навчальних та інформаційних технологій, 1996. – С. 140.

8. Полянський В. П. Професіографіювання як спосіб конкретизації завдань фізичного виховання професійної спрямованості / В. П. Полянський // Біолого-гігієнічне забезпечення процесу навчання і виховання учнів : матеріали міжнародної наук.-практ. конф. – Коломна, 1992. – С. 15 – 16.

9. Щедрина А. Г. Значення фізичного виховання студентів-медиків у професійній підготовці лікаря / А. Г. Щедрина // Теорія і практика фізичної культури. – 1981. – № 2. – С. 49.

10. Дубогай О. Д. Компетентнісний потенціал педагогіки здоров'язбереження молоді при формуванні її особистості засобами фізичної культури / О. Д. Дубогай, П. Б. Джурицький // Наук. часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 15 „Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (Фізична культура і спорт)”. – К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2010. – Вип. № 10. – С. 275 – 278.

Petrishin O. V.

Modern Methodological Approaches to Study the Problem of Professionally Applied Physical Training of Future Doctors

In the article the necessity of introduction professionally of the applied physical preparation and influence of facilities of physical culture is grounded on professionally necessary qualities of students of higher medical educational establishments.

Meaningful character traits and physical qualities of workers of medical establishments are certain professionally; determination of the state of problem professionally the applied physical preparation of students of higher medical establishments in a theory and practice of domestic and foreign higher medical education; practice professionally of the applied physical preparation as basis of forming of readiness of future doctors is investigational to labour activity; obgruntuvano modern methodological approaches of study of problem professionally the applied physical preparation of future doctors.

Key words: professionally the applied physical preparation, factors, educational process, professional activity.

Відомості про автора

Петришин Олександр Володимирович – старший викладач кафедри фізичного виховання та здоров'я, фізичної реабілітації, спортивної медицини Вищого державний навчальний заклад України „Українська медична стоматологічна академія”.

Стаття надійшла до редакції 12.12.2013 р.

Прийнято до друку 27.12.2013 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Кравченко Л. М.